

української мови є обов'язковим для всіх здобувачів освіти незалежно від національності. Це допомагає поширювати українську мову, але одночасно викликає виклики щодо прав тих громадян, які не вважають її рідною або не можуть її вивчати з особистих причин.

Отже, насамкінець варто зауважити, що правове регулювання державної мови в освіті залишається актуальним. Держава має не лише вимагати вивчення української мови, а й створити умови для цього, враховуючи інтереси національних меншин. Законодавство, зокрема Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», відіграє ключову роль у забезпеченні мовної політики, спрямованої на єдність, розвиток культури та міжнародну репрезентацію України.

Список використаних джерел:

1. Чорний І., Єльнікова Н. Правове регулювання української мови як державної в українській освітній сфері. Право і безпека. 2023. № 1. С. 88–98. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.08>.
2. Ажнюк Б. М. Мовна політика: Україна і світ: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 420 с.
3. Гриценко П. Українська мова: державна і державотворча. Український інформаційний простір. 2018. № 1. С. 32–42. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.1.2018.141091>.

Грабовенко Владислава Юріївна

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр 102 н.г. «ТКЗ» ННЕКІ НАВС

Науковий керівник:

Тихомиров Денис Олександрович

професор кафедри теорії історії та філософії права, доктор юридичних наук, доцент

ДЕРЖАВНИЙ ПРИМУС І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПЕРІОД ВІЙНИ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ

У період війни перед державою постає складне й відповідальне завдання – забезпечити національну безпеку, зберегти суспільний порядок, захистити територіальну цілісність і водночас зберегти фундаментальні права і свободи людини. Це завдання передбачає активне застосування державного примусу, який, у свою чергу, не повинен перетворюватися на засіб необґрунтованого обмеження прав людини. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема балансу між законним примусом і юридичною відповідальністю, з одного боку, та захистом прав людини з іншого.

Метою є аналіз особливостей застосування державного примусу та юридичної відповідальності в умовах воєнного стану. Важливо визначити межі допустимих обмежень прав людини під час війни з огляду на принципи

правової держави та міжнародне право. Також робота спрямована на висвітлення необхідності збереження балансу між безпекою держави та дотриманням прав і свобод громадян.

Державний примус – це форма юридичного впливу, яка полягає у застосуванні владними органами передбачених законом заходів примусу з метою забезпечення правопорядку, виконання обов'язків, припинення протиправної поведінки та покарання за її вчинення [1, с. 18-20]. У мирний час держава дотримується принципу мінімального втручання, однак у період війни ситуація змінюється. Зростає потреба у швидких рішеннях, жорсткому контролю та обмеженні певних прав заради колективної безпеки [5, с. 9-11]. Військовий стан, як особливий правовий режим, надає державі ширші повноваження, зокрема у сфері мобілізації, обмеження свободи пересування, контролю над інформацією та комунікаціями, реквізиції майна тощо.

Втім, навіть у таких умовах, держава зобов'язана діяти в межах закону і не порушувати базові міжнародні стандарти прав людини. Україна, як правова держава, зобов'язана дотримуватись Конституції, норм міжнародного гуманітарного права, Женевських конвенцій, Європейської конвенції з прав людини. Обмеження прав у період війни можливе лише в суворо визначених випадках, із дотриманням принципів пропорційності, необхідності та законності. Наприклад, право на життя, заборона катувань, рабства, дискримінації не підлягають обмеженню навіть в умовах воєнного стану [3, с. 323-326].

Особливу роль у цей період відіграє механізм юридичної відповідальності. Під час війни він стає одним із найважливіших засобів державного реагування на правопорушення, особливо такі, що підривають обороноздатність країни, загрожують її суверенітету чи створюють загрози внутрішній безпеці. Водночас, система відповідальності не повинна перетворитися на репресивний інструмент. Важливо розмежовувати справедливе покарання та політичні переслідування, особливо у контексті обмеження свободи слова, діяльності журналістів, правозахисників, або цивільного населення.

В умовах війни державний примус може застосовуватись у формі адміністративних, кримінальних, військових санкцій, комендантської години, запровадження обов'язкової праці для забезпечення потреб армії, мобілізаційних заходів. Усі ці дії мають ґрунтуватися на законі та супроводжуватись механізмами контролю, правової перевірки та можливості оскарження. Важливо, щоб правозастосовна практика залишалась підконтрольною суспільству, через роботу омбудсмена, судову систему, громадський нагляд.

Український досвід останніх років показав як силу, так і вразливість правової системи під час збройного конфлікту. З одного боку, українська держава демонструє спроможність адаптуватися до нових реалій, модернізувати законодавство, забезпечувати ефективне функціонування військової юстиції, правозастосовних органів, системи внутрішньої безпеки [4, с. 99-102]. З іншого – фіксуються випадки зловживань владою, порушення прав цивільних, проблеми з компенсаціями, розглядом скарг, забезпеченням прозорості в діяльності органів влади. Саме тому надзвичайно

важливо, аби навіть у найтяжчі часи держава залишалася вірною принципам правової держави та верховенства права.

Міжнародна практика також вказує на те, що втрати довіри до влади найчастіше виникають не через сам факт жорстких заходів, а через їхню непрозорість, вибірковість та необґрунтованість [2, с. 47-51]. Коли суспільство бачить, що примус і відповідальність застосовуються відповідно до закону і без подвійних стандартів, воно, навпаки, здатне згуртуватися навколо держави і стати її надійною опорою.

Отже, державний примус і юридична відповідальність під час війни це не просто засоби стримування і контролю. Це – складові механізму збереження державності. Але цей механізм буде ефективним лише тоді, коли діятиме на засадах законності, прозорості та з повагою до людської гідності. Збереження балансу між безпекою і правами людини є викликом, що вимагає не лише правової компетентності, а й високої етичної відповідальності від усіх гілок влади.

Список використаних джерел:

1. Гайду С. О. Державно-правовий примус як метод реалізації політичної функції України в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. С. 18-23. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/4.pdf> (дата звернення 29.04.2025).
2. Горбова Н. А., Палюх А. Я., & Пархета В. І. Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни. Київський часопис права. 2023. С. 47-52. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.7> (дата звернення 29.04.2025).
3. Дорошенко В.А. Правові механізми захисту прав людини під час війни. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. С. 323-326. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/74.pdf (дата звернення 29.04.2025).
4. Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць / за загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н.В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRTS_Pravova-systema-Ukrainy.pdf (дата звернення 29.04.2025).
5. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонові, К. Г. Некіт ; упор.-укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Фенікс. Одеса. 2023. 336 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23423> (дата звернення 29.04.2025).